

Islandshekk: Fôrutlegger på skinner ble vurdert, men etter en grundig kostnadsvurdering valgte gårdbrukerne i Namsos islandshekker, med plass til fire rundballer med grovfôr i hver.

Godt lag: Steinar Elden (t.v.) og Sturla Heia trives bra sammen med sauer og lam. De satser på god avkastning av rasen norsk kvit sau.

Tegner det lønnsomme saudefjøset

Sturla Heia er godt tilfreds med kaldfjøset han bygde for tre år siden. Nå er et stort forskningsprosjekt i emninga, der det optimale saudefjøset skal skisseres.

TEKST OG FOTO: Marianne Østby, frilansjournalist

HUSDYR: Sturla Heia og kollegaen Steinar Elden står foran sin tredje lammesong på gården i Namsos. Duoen investerte knapt to millioner kroner i et kaldfjøs med store binger, talle og islandshekk i 2010.

Da de skisserte fjøset på papiret, var det viktigst å få til et fjøs som rommet trivsel for både sau og gårdbruker, uten at byggekostnadene ble enorme.

– Vi er kjempefornøyde med fjøset. For oss var det naturlig å sørge for et godt inneklima, driftsløsninger som ikke gikk på helsa løs, og ikke minst anordninger som gir god helse og vel-

ferd for dyra. Det har vi fått til, sier Sturla Heia.

Fjøset er bygd for 350 vinterfôra sauer, men foreløpig utgjør flokken 200 dyr. Sturla Heia konstaterer at han bruker mer tid i fjøset nå.

– Før måtte vi arbeide, og gjerne tungvint, hele tiden. Nå bruker vi mer tid på å observere dyra. Det har blitt en vane å sette seg i bingen å snakke «vås» med kollegaen, sammen med dyra og litt kraftfôr i ei botte, ler Heia.

– Altså mer kvalitetstid med dyra. Og jeg er sikker på at dyra har det bedre når vi er tilfredse. Vi har ikke hatt sykdom i fjøset her, fortsetter han.

VIKTIG FOR BUNNLINJA

Bygging av større, rasjonelle og enkle driftsbygninger er viktig for lønnsomheten i saueholdet. Dette gjelder også i forhold til omgjøringer og utvidelser av eksisterende driftsbygninger.

«Småfeprogrammet for Fjellregionen» har helt siden etableringen i 2009 hatt stort fokus nettopp på totaløkonomien i saueholdet.

– Kostnader knyttet til driftsbygninger og mekanisering, har stor innvirkning på netto inntjening og lønnsomhet i saueholdet. Det er også viktig at dyrevelferd og dyrehelse blir ivare tatt når fjøs skal bygges, to faktorer som

utgjør en viktig sammenheng med produktjonsresultater og følgelig økonomien, sier Jorunn Stubsjøen ved Fylkesmannens miljøvernavdeling i Hedmark.

Fylkesmannen i Hedmark utgjør sekretariatet for Småfeprogrammet (se faktaramme), og har vært medvirkende siden oppstarten.

Nå har Småfeprogrammet initiert et større forskningsprosjekt i samarbeid med Norges veterinærhøgskole (NVH), Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB), Veterinærinstituttet, Animalia og Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).

– Prosjektet «Fårebygg – bygging av rasjonelle driftsbygninger for sau – konsekvenser for dyrevelferd, dyrehelse, produksjon og totaløkonomi» vil forhåpentligvis gi svar på hvilke løsninger på optimale forhold for overlevelse og tilvekst av lam som er best, og samtidig evaluere hvilket økonomisk utbytte enkle driftsbygninger og enkle driftsopplegg har, oppsummerer Jorunn Stubsjøen.

USUNN TEKNOLOGIBRUK

Prosjektleder Randi Oppermann Moe er veterinær, førsteamanuensis og spesialist ▶

Fra oven: Slik ser lamningsbingene ut fra loftet i kaldfjøsset. Bingene deles inn med stålgrinder og er naturlig nok flyttbare, og justerbare hva gjelder størrelse.

► innen dyrevelferd ved NVH. Hun forteller at prosjektet i detalj vil se på effekten enkle driftsbygninger med tilgang til utearealer har på helse, velferd og produksjon.

Likewise tar prosjektet sikte på å utforske virkningen føringsarealer og løsninger for føring har på drektige søyers føropptak, sauens atferd og lammevekter. Prosjektet ønsker også å finne løsninger på optimale forhold for overlevelse og tilvekst av lam, samt evaluere hvilket økonomisk utbytte enkle driftsbygninger og enkle driftsopplegg har.

Ifølge NILFs driftsgranskinger er det ved forskjellene i arbeidsinnsats med en og

samme buskapsstørrelse, antydning at en skal passe på hvordan arbeidskrafta brukes, og at en utnytter metoder og utformer bygninger for å spare og lette arbeid, for eksempel ved å minimere transport- og gangavstander i det daglige fjøsarbeidet. Det er også gjort et poeng ut av at man bør ha rasjonelle opplegg for dyreflyt.

Ifølge NILF tyder mye på at flere lammeprodusenter har en teknologibruk som ikke er økonomisk sunn. Å være bevisst på kostnadsstyring er derfor svært viktig for å kunne oppnå et bedre økonomisk resultat i saueholdet.

VIKTIG Å SE PÅ DRIFTSOPPLEGGET

En tredjedel av sauebesetningene i Norge i dag har tilhold i uisolerte fjøs. Og en tredjedel har tilgang til utearealer i tilknytning til driftsbygningen.

– Funnene våre antyder at faglige diskusjoner i saueholdet bør utvides, og legge mer vekt på de virkelig tunge kostnadspostene. Maskin- og bygningsløsninger blir mye diskutert, men de driftsøkonomiske vurderingene blir nok ofte mindre berørt, skriver forsker i NILF, Ola Flaten, i sin rapport.

Ifølge prosjektleder Randi Oppermann Moe er lite forskning gjort nettopp på driftsbygning

Prosjektleder: Randi Oppermann Moe fra NVH er leder for prosjektet.

ger og effekten bygninger og driftsopplegg har på helse og dyrevelferd, og dermed på lønnsomheten i selve produksjonen.

– Bygningstekniske løsninger og innendørsmekanisering har også betydning for gårdbrukerens motivasjon og trivsel på jobben. Det igjen kan virke inn på produksjonsresultater og totaløkonomi, sier Randi Oppermann Moe.

Det store målet for prosjektledelsen er å finne løsninger som er relevant for næringa, især siden prosjektet er initiert av næringa sjøl via Småfeprogrammet for Fjellregionen.

– I enden håper vi å kunne framskaffe holddepunkter som er optimale; hva er best for sauen, for gårdbrukeren og for økonomien, sier Oppermann Moe.

ULØNNSOMT UTEN MOTIVASJON

Med utgangspunkt i midler fra Småfeprogrammet er det allerede foretatt en spørreundersøkelse blant lammeprodusenter med ulike driftsbygninger og løsninger til innendørsmekanisering.

– Det finnes med andre ord allerede mye kunnskap som danner et godt grunnlag for prosjektet. En gjentatt problemstilling er bondens syn på eget driftsopplegg; det er føringsarealer og -opplegg og driftslinjer gårdbrukeren enten er fornøyd eller misfornøyd med, refererer prosjektlederen.

Randi Oppermann Moe forklarer at brukerens opplevelse av hvordan ting fungerer, skal kobles opp mot produksjonsresultater og økonomi.

– Innredning og løsninger til drift påvirker

gårdbrukerens motivasjon, og trives ikke bonden, blir heller ikke drifta optimal, illustrerer Oppermann Moe.

NILF har, som et ledd i prosjektet, utredet hvilke faktorer som påvirker lammeproduksjonen. Ola Flaten, som har forfattet prosjektrapporten for NILF, konstaterer at det er store forskjeller mellom gode og dårlige lammeprodusenter, sett med økonomiske øyne. NILF har hentet tallmaterialet fra 72 deltakerbruk i NILFs driftsgranskinger i jord- og skogbruk. Disse hadde sauehold som hovedproduksjon. Driftspraksis og lønnsomhet ble sammenlignet på tvers av bruk. Dette ble gjort for å kunne oppdage områder hvor saueholdere kan forbedre drift og lønnsomhet ved å ta i bruk metoder hos de beste.

Ola Flaten konkluderer med at bedre styring av faste kostnader og effektiv bruk av arbeidskraft, ofte er viktigere enn høyere kjøttavdratt for å bedre lønnsomheten i saueholdet.

TENK DYREVELFERD

En undersøkelse ført i pennen av Egil Simensen ved NVH og Åshild Våge i Animalia, konkluderer med at måten man bygger sauehuset på, blir bestemt ut fra hensynet til sauene, og ut fra hensynet til de som skal stelle dem.

I Norge har vi tradisjon for å bygge isolerte hus, sjøl om det blir kostbare løsninger som bidrar til lav lønnsomhet i næringa.

– En viktig grunn til at denne hustypen blir valgt, er at sauefjøsset skal være en trivelig arbeidsplass for den som steller dyra. Men for sauene kan uisolerte hus og åpne løsninger være et like godt eller kanskje bedre alternativ, mener Simensen og Våge.

Det er ikke funnet noen forskjeller i produksjonsresultater mellom isolerte og uisolerte hus. Uisolerte og åpne løsninger har helsemessige fordeler ved at smittepresset blir mindre. Samtidig vil en kunne redusere byggekostnadene.

AUSTRALSK EKSPERTISE

Prosjektleder Randi Oppermann Moe karakteriserer forskningsprosjektet som meget spennende, med stor spennvidde og god tverrfaglighet. Dyrevelferd er et høyt prioritert forskningsområde på NVH, og sammen med prosjektgruppa «tungvektene» innenfor relevante forskningsområder, har hun stor tro på at resultatene fra prosjektet vil bidra med nyttig kunnskap for næringa.

– Jeg er ganske sikker på at kostnadseffektiv produksjon avhenger av hvordan gårdbrukeren oppfatter drifta, og hvordan han eller hun er motivert til det daglige arbeidet i fjøset. Det igjen avhenger av hvordan fjøset er. Er fjøset en trivelig arbeidsplass hvor bonden og sauene kan yte maksimalt, vil produksjonsresultatene og økonomien bli deretter, mener Oppermann Moe.

En av deltakerne i prosjektgruppa er den

Fakta

- «Småfeprogrammet for Fjellregionen» har sitt utspring fra Bioforsk Sæter fagsenter på Kvikne i Hedmark, som ble avviklet i 2009.
- Hovedvirksomheten til denne enheten var knyttet til småfe, beite og kulturlandskap i regionen.
- Den årlige statlige grunnbevilgningen til Bioforsk Sæter på 2,3 millioner kroner har i etterkant blitt stilt til disposisjon for et femårig utviklingsprogram for småfeninga: Småfeprogrammet for Fjellregionen.
- Prosjektet er fullfinansiert, med en kostnadsramme på nesten 9,3 millioner kroner.
- Småfeprogrammet for Fjellregionen, Animalia, Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter (FFL) og Forskningsmidler over jordbruksavtalen (JA) finansierer det hele.
- Prosjektet skal gjennomføres i perioden 2013-2016.

australske psykologen Grahame Coleman fra University of Melbourne.

– Han er ekspert på interaksjonene mellom dyr og mennesker, og har gjennom 30 års forskning stor kunnskap om hvordan gårdbrukerens atferd påvirker produksjonen hos dyra. Coleman tilfører i så måte meget viktig kunnskap til forskningsprosjektet, og vi er svært glade for å ha ham med på laget, sier Randi Oppermann Moe.

MALEN KLAR I 2016

Prosjektet skal være ferdig i 2016. Litt satt på spissen, vil Randi Oppermann Moe da fortelle Norsk Landbruks lesere om hvordan det optimale sauefjøsset ser ut.

– Ja, vi håper jo det. Vi ønsker å dra veksel på ekspertisen gårdbrukerne har om sin produksjon, og har ambisjoner om å nå ut til gårdbrukerne med relevant kunnskap underveis og etter prosjektslutt, sier Oppermann Moe, og fortsetter:

– Det som er helt sikkert, er at resultatene vi kommer fram til, ikke skal legges i en skrivebordsskuff. Kunnskapen skal ut til næringa og komme gårdbrukeren og dyra til gode.

Lammeprodusent Sturla Heia i Namsos synes å ha fått til det optimale fjøset.

– Vi har ingen tall å vise til, men trivselen vises på dyra. De har det bra i et godt miljø i kaldfjøsset. Og vi gleder oss til hver arbeidsdag i fjøset. Det gjør nok sitt til at lønnsomheten blir bedre, sier Heia. ■